

Roalds Dobrovenskis "Rainis un viņa brāļi" (2015)

TREŠĀ NODAĻA. Jasmuiža

Acis aizvērtas, bet viņš neguļ. Un istabā ienākušais zina, ka viņš neguļ, ka dzird piesardzīgos soļus. Pa jokam piesardzīgos: kam patīk un kas prot jokot, tas spēj sasmīdināt ar žestu, ar galvas pagriezīenu, šķiest jokus ar visu ķermeni, ar rokām, ar kājām. Viņam liekas amizanta šī doma "jokot ar kājām", – to vajadzētu atcerēties, bet te virs galvas atskan:

Ak, celies jel, lielskungs,

Ak, celies drīz,

Tava meitiņa Anniņa

Pa logu ārā – jeb laupīta tiek.

Jānis aizmirst, ka viņš izliekas guļam; lūpas aizmirst pirmās – paveras. Un simtkārt atkārtotais tēva joks sasmīdina. Un visa rīta spēle ar dziesmiņu, ar viņa miegāno, gandrīz nesaprotamo "gūtmorgiņ" un atbildei teikto, skanīgo "morgen", kad, matrača atsperēm iečikstoties, tēvs piesēžas uz gultas, tāds ļoti garš, smags, un nosaka: "Nulle grādu..." Un dēls nomurmina: "Nu būs silta diena", bet tēvs atbild: "Nē, dikti apmācies... Nu, celies drīz, jau brokasts gatava". Viss šis rīta mājīgums, tik ļoti pazīstams, kā glāstīt glāsta. Protams, pirmā varēja ienākt Līze, nevis tēvs. Tēvs varēja ienākt bez dziesmiņas. Vai arī varēja neienākt neviens, bet jau pie brokastīm tēvs varēja garlaikoti novilkēt, raugoties kaut kur pāri viņa galvai: "Vot šēne virtte, šīpen cēn ūre". Lauzītā vācu valodā tas nozīmē "Labs saimnieks, sūt līdz desmitiem". Kaut arī desmit vēl nebija, tikai deviņi. Lauzītā vācu valodā viņš runā tīšām, kad ir sliktā garastāvoklī. Nē, nē, dziesmiņa par meitiņu Anniņu, kas tiek izzagta pa logu, nav nemaz tik mazsvarīga. Šī dziesmiņa nozīmē, ka mājās valda miers, ka tēvam darījumi veicas, ka diena kungu dēliņam, jaunskungam, šoreiz sākusies zem labas zīmes.

Kungu dēliņš, jaunskungs? Mjā. Kad tēvs nomāja Randeni, tur bija "pusmuiža", patiesībā gan – bagāta zemnieku sēta. Berķenele – tā jau cita lieta, kungu māja; nu, bet Jasmuiža – tieši muiža šā vārda īstajā nozīmē, muižas centrs, lielskungu nams ar flīģeļiem, saimniecības ēkām, zirgu staļļiem, ar simtgadīgiem parka kokiem un upi, strauju un aukstu, kas vasarā par trim ceturtdaļām bija paslēpusies biezos zaļumos, ar dzirnavām, kuras no iekšpuses nez kāpēc izskatījās divreiz platākas un augstākas nekā no ārpusēs.

Un vecais Pliekšāns no pirmajiem soļiem šeit izturējās kā saimnieks, kā likumīgs kungs, kas tiesīgs pavēlēt visiem un visu. Liekas, tikai šeit, Jasmuižā, viņa balss ieskanējās pilnā spēkā, soļi pielīpa ar smagmi. Un arī viņa dārdošajos smieklos parādījās jauns, valdonīgs tonis. Pat Jasmuižas īpašnieks Kuzņecovs, kas bija iznomājis bagātajam latvietim zemi un ēkas, laikam gan mazliet baidījās no viņa.

Krišjānis Pliekšāns izliekas, it kā tas viss nebūtu nekas īpašs. It kā no sākta gala to vien būtu darījis kā valdījis un pavēlējis. Bet pats nebeidz vien brīnīties par savu laimi, nebeidz vien salīdzināt sevi tagadējo ar sevi agrāko: esi gan tu, Pliekšān, augstu uzlidojisi! Žēl, bet tavu bagātību un varenību vairs neieraudzīsi ne tēvs, ne māte, ne viņu tēvi, lamātie un pērtie, ne reizi vien dubļos iemītie, bēdu nomāktie, kuri nesuši uz saviem kamiešiem nebrīvību mūža garumā. Vai viņi ticētu savām acīm, ieraugot tavus kalpus, nomniekus, kas tev zemu klanās... Nu ņemsim kaut vai to vācu pāri, kas dzīvo flīģelī: varbūt tu ļausi viņiem – aiz žēlastības – tur vēl palikt, bet varbūt padzīsi! Nē, neparko tēvi un vectēvi neticētu savām acīm un ausīm, – vai tad tu pats sev līdz galam tīci?

Tas jau arī bija iegāsts, kāpēc Krišjānis Pliekšāns samierinājās, ka dēls no rītiem stundām ilgi vārtās pa gultu. Kā zemnieks viņš jutās apvainots. Viss viņā saslējās pret šo neredzēto dēla slinkumu, šiem pilsētas ieradumiem, pret kundzisko neko nedarīšanu. Kundzisko! Te arī viņa sašutums saplaka. Zemnieka dēlam apkaunojoši snaužāt, kad gaisma uzaususi. Jaunskungam pats dieviņš līcis pagulšņāt, palaiskoties pēc sirds patikas, tāpēc jau viņš ir kungs, lai celtos un

gultos, kad pašam tīk, ļautos laiskumam vai strādātu vaiga sviedros. Bet kāpēc, jājautā, kungam būtu jāstrādā vaiga sviedros?

- 1. Ko var spriest par fragmentos tēlotajām personām vai personu grupām (vecums, etniskā, reliģiskā, lokālā un reģionālā piederība, profesija, sociālais slānis u.c.?) pēc to valodas lietojuma?**
- 2. Vai fragmentos var nojaust tēlu lingvistisko attieksmi pret valodām vai to lietojumu noteiktās situācijās? Vai lietotajām valodām ir vienāds prestižs / statuss / vērtība?**
- 3. Raksturo saziņas situāciju (formāla, neformāla, dalībnieku skaits, laiks, vieta, mērķis)! Kā tā ietekmē tēlu lietoto valodu?**
- 4. Vai tēlu runā var identificēt pretnostatījumu savējos-svešajos?**
- 5. Kādās situācijās noris valodas koda maiņa (pāreja no vienas valodas vai valodas paveida uz citu valodu vai valodas paveidu)? Kāda tam ir nozīme / funkcija?**
- 6. Vai dažādu valodu lietojums liecina par daudzvalodīgu un multikulturālu sabiedrību vai daudzvalodīgu indivīdu?**